

Kirjoittamisen perustaidot

KIKP2010 Kirjoittamisen taiteelliset ja tieteelliset
lähtökohdat

Luentovideon sisältö:

- Havainnot ja aistivoimaisuus
- Kieli
- Rythmi
- Kertoja ja kerronta
- Dialogi

Havainnointi ja aistivoimaisuus

On hyvä huomata yksityiskohdat ympärillään, kunhan niihin ei uppoudu liikaa. ”Hyvä on. Olen häissä. Täällä tarjoillaan pilkottua maksaa aseteilta.” Kunhan vain rentoutuu, nauttii häistä, on läsnä sydän avoimena, niin ympäristön kyllä sisäistää. Myöhemmin, kun istuu kirjoituspöydän ääressä, muistaa millaista oli tanssia morsiamen punatukkaisen äidin kanssa, ja kun hän hymyili, nähdä miten hänen etuhampaaseensa oli tarttunut hieman huulipunaa, ja tuntea miten hänen parfyymintuoksuunsa sekoittui hienhajua.

Natalie Goldberg: Luihin ja ytimiin. Kirja kirjoittajalle.

Punaiset kottikärryt

niin paljon
on kiinni

sadeveden
lasittamista

punaisista
kottikärryistä

valkoisten kanojen
vierellä.

William Carlos Williams

Miten luoda vahvoja mielikuvia lukijalle?

- Immateriaalinen aines, varjot, vesi, sumu
- Kasvit ja kankaat
- Liike
  - Valo, säteily, syttyminen, kimaltelu

Elaine Scarry: Dreaming by the book.

Mielikuvittelu käyttää samoja aivojen hermoyhteyksiä kuin todellinen aistiminen.

Metaforien ymmärtäminen ja prosessoiminen aktivoi somatosensorisen aivokuoren.

Mielikuvat ja nautinto kietoutuvat toisiinsa. Mielikuvat ja voimakas, esteettinen kokemus ovat toiminnaltaan samankaltaisia.

Aistivoimaisuuden lisääminen

Aistilauseiden teho riippunee lukijan aistimisen tavasta, mutta erityisesti taktilliset aistikuvat toimivat hyvin

- Kosketusaisti ihmiselle tärkeä

Moniaistiset sanat tehoavat samanaikaisesti eri aistien kautta.

Tärkeintä on kuitenkin muistaa käyttää aistikuvausta tekstissä.

Kieli

Kieli on kirjoittajan väline ja materiaali

- Napakkuus
- Selkeys
- Havainnollisuus ja ilmaisuvoimaisuus
  - Tarkkuus ja yksityiskohtaisuus
  - Kuvakielisuus
- Aistivoimaisuus

Rakastan Tšehovin novelleja. Luen niitä joka kesä, ihan vain jotta muistaisin hyvän proosan nyrkkisääntöjä. Mene suoraan asiaan. Käytä selkeitä päälauseita. Älä psykologisoi. Älä ole teoreettinen. Vältä monimutkaisia lauserakennelmia. Poista kaikki turha, mikä ei tuo juttuusi mitään lisää vaan pelkästään lihottaa ja paisuttaa tekelettäsi.

Claes Andersson: Luova mieli

Tämä tuo esiin toisen merkittävän tyylivaatimuksen: jokainen lause on välttämätön. Jos poistettu lause ei millään tavalla häiritse esim. jatkuvuutta, se lause on ollutkin tarpeeton. [...]

Tyhjät lauseet eivät kuulu hyvään tyyliin. Tyhjiä lauseita ovat selitykset ja lauseet, joissa ei ole ajatuksellista sisältöä. Ne eivät yleensä täytä sidosteisuus- eivätkä välttämättömyysvaatimusta.

Asko Martinheimo: Parempi lause. Uusia vir(i)kkeitä luovaan kirjoittamiseen.

Perhekokouksestahan tulisi aivan varmasti yhtä helvettiä, Marion mielti. Siitä tulisi kyllä hirveää. Hän rukoili mielessään ääneen, että hänen nimensä ei olisi kirjoitettu listalle.

Perhekokouksesta tulisi yhtä helvettiä. Marion rukoili mielessään, ettei hänen nimensä olisi listalla.

Alempi ote Sofi Oksasen teoksesta Norma

Varo liiallista tehokeinojen käyttöä

Tarkoitan otsikossa uskoa ympäröivään yhteiskuntaan, sen rakenteisiin, maailmankaikkeuteen, ihmisrodun älyllisyyteen, joulupukkiin, Donald Trumpiin ja Jumalaan.

Sillä näihin päiviin saakka olen koko ikäni uskonut johonkin.

Lapsena uskoin vanhempiini.

Se usko loppui teini-iässä ja korvaantui kapinalla.

Monen usko joulupukkiin katoaa noin 7-vuotiaana.

Oma uskoni ensirakkauden iankaikkisuuteen katosi 15-vuotiaana.

Ja samoihin aikoihin monen ikätoverini usko Jumalaan haihtui henkenä ilmaan.

Heti rippikoulun jälkeen.

Aikuistuttuamme ikäluokkani menetti uskonsa kansaansa isällisesti ohjaavaan Kekkoseen ja hänen ikuiseen elämäänsä. Lähinnä siksi, että Kekkonen vastoin kaikkia ennakko-odotuksia edesmeni.

Kekkosen aikoina monet uskoivat Neuvostoliittoon ja kommunismiin.

Loppu tuli näillekin uskomuksille.

How effective are your details? In many cases, less is more. You don't have to describe a person or thing from top to bottom to give your reader an accurate picture.

First, ask yourself what you want to convey about the thing you are describing. Let's say it's an ostentatious house inhabited by a family whose youngest son is prone to violence. Skip the granite walkway, the wraparound porch, the French doors, the landscaped garden. Rich is rich. Find the one thing in the house that gives away the house's secret:

"The staircase rose to the upper floors in a theatrical flourish, a swatch of carpet flattened over each tread and tacked hard into the wood."

I like this description because it is so suggestive. The staircase seems to belong to a house big enough and nice enough to have "upper floors," and yet there's a weird sense of menace to those flattened carpet swatches and the way they're attached to the treads.

Runon rytmiä kuvataan usein toisteisuutena, joka voidaan luettaessa tunnistaa. [...] Yhtä lailla jatkuvasti toistuvia ruumiillisia toimintoja, kuten hengitystä, sydämenlyöntiä ja vuorokausirytmiiä heräämisineen valvomisineen ja nukahtamisineen ajatellaan toistona, joka tapahtuu kuin itsestään, aina samalla tavoin kertautuvana ja jopa rutiininomaisena. Näin on siitä huolimatta, että ruumista ja ruumiillisuutta ei voi lopulta kontrolloida eli ruumiskin on epäluotettava, vaikka toisin helposti oletetaan. Lisäksi ruumista koskee se runouttakin ravisteleva seikka, että niin ruumiillisia kuin muitakin tuntemuksia ja kokemuksia täytyy kuvata ja käsitellä toisenlaisen järjestelmän eli kielen avulla ja välityksellä. Näin on myös rytmin osalta; siitä on analyyttisissä yhteyksissä puhuttava sanoin.

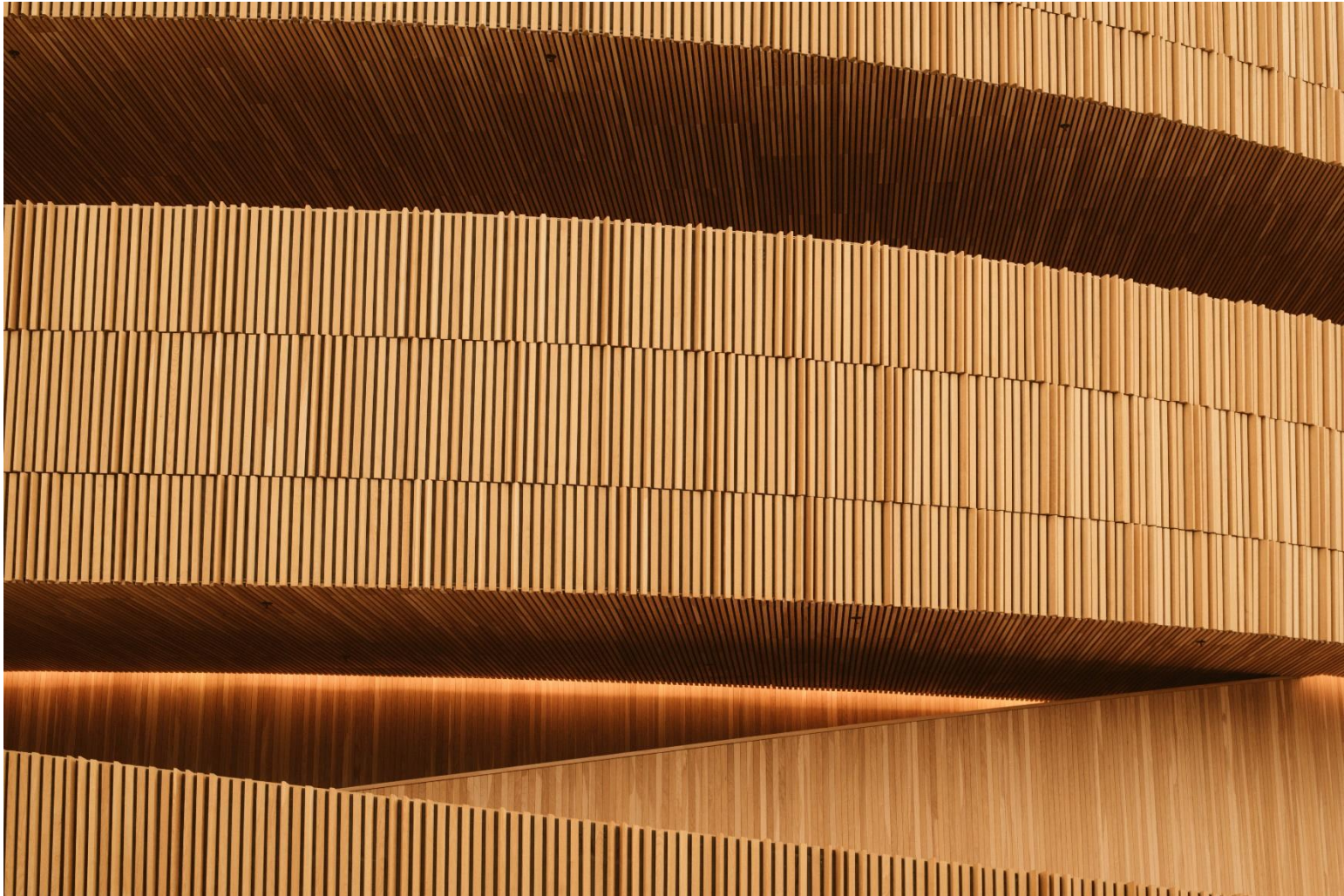
Siru Kainulainen: Metriumien merityksiä eli voiko runoa mitata?

The poet reads the written lines over and over, listens, and senses what these lines need (want, demand, imply, ...). Now the poet's hand rotates in the air. The gesture says *that*. Many good lines offer themselves; they try to say, but do not say—*that*. The blank is *more precise*. Although some are good lines, the poet rejects them.

That .... seems to lack words, but no. It knows the language, since it understands—and rejects—these lines that came. So it is not pre-verbal; Rather, it knows what must be said, and knows that these lines don't precisely say that. It knows like a gnawing knows what was forgotten, but it is new in the poet, and perhaps new in the history of the world.

Eugene Gendlin: Crossing and dipping: Some terms for approaching the interface between natural understanding and logical formulation.

Mistä tekstin rytmi syntyy?

Sanat

- Painollisuus, äänteet, intonaatio
- Pituus

Virkkeet

- Sanajärjestys
- Rakenne ja pituus
- Välimerkitys
- Säkeen ja virkkeen suhde

Photo by [Jessica Ruscello](#) on [Unsplash](#)

Pitkä lause.

Puh-

Puhkeamassa

Puheeksi.

Olli-Pekka Tennilä: Yksinkertainen on kaksinkertaista

MINULLA OLI ENÄÄ NÄMÄ KUVAT: menneisyyden välähdykset.
Minulla oli sinusta vain nimi, pelkkä nimi. Minä päätin olla
ajattelematta sinua.

Minä ajattelin sinua koko ajan.

Sinikka Vuola: Replika

Pian Leipurin vaimossa uinuva pehmeä voima kasvattaa uuden elämän ja muuttuu kivuksi joka saa Leipurin vaimon kynsimään lakanaa, repiväksi energiaksi joka ruhjoo hänet ja halkaisee hänet ja puristaa läpi tulen ja veden, läpi taivaan ja maan uuden ihmisen tähän maailmaan.

Sinikka Vuola: Replika

Se on nyt tuolla olohuoneessa. Ollaan hiljaa. Siellä on tietsikka päällä ja lukulampussa valo. Mä käyn varovasti sammuttamassa molemmat. Tai ainakin tietsikan. Mä voin kattoo keittiössä pikkutelkkarista Emmerdalen. Odota tässä.

Rosa Liksom: Väliaikainen

Yrittää koskettaa miestä. Mies väistää.

MIES

Sori. Hieno mielikuva. Kiitos siitä. Mutta on aivan hirveä kiire. Jos et ole huomannut, niin tässä on maailmanloppu käynnissä.

NAINEN

Mutta...

MIES

Käydään joskus kahvilla.

NAINEN

Mitä on tapahtunut?

MIES

Eikö tämä nyt ole päivänselvää?

NAINEN

Valitset vanhan?

MIES

Valitsen vastuun.

NAINEN

Oletko tullut uskoon?

MIES

Ei. Olen palannut järkiini. Suosittelen samaa sinulle.

Photo by [Jessica Ruscello](#) on [Unsplash](#)

A Tip on Revision

In revision the tiniest adjustments make a difference. For instance, how closely do you attend to the placement of dialogue tags? Placement can change the rhythm of a line and also its meaning.

"I saw Sally at the Goldsteins' this morning," Byron said.

"I saw Sally at the Goldsteins'," Byron said. "This morning."

In the second example, Byron seems to imply that Sally wasn't supposed to be at the Goldsteins'—the pause before "this morning" loads the phrase with suggestion. Maybe Sally was at the Goldsteins' after telling her husband she was going to work. Maybe Sally goes to the Goldsteins' a lot, but never in the morning. Maybe Sally has been banned from the Goldsteins' after killing their dog or cutting down their flagpole.

Rakenne ja kokonaisuus: tekstin eri osien pituus ja suhde toisiinsa

2

– Ei tule retkeä majakalle, James, hän sanoi seisoen ikkunan luona, puhuen kömpelösti mutta koettaen rouva Ramsayn tähden sävyttää äänensä edes hitusen ystävällisemmäksi.

Inhottava pieni mies, rouva Ramsay ajatteli, miksi hänen pitää jankuttaa tuota?

15

Kyllä, Prue sanoi mietteliäällä tavallaan, – luulen, että Nancy meni heidän mukaansa.

7

EDELISESSÄ LUVUSSA tapahtui kamalan paljon.

Joten olen päättänyt että tämä on hyvin lyhyt luku.

Jos te ette jaksa lukea näin surullista tarinaa te voitte ajatella sotakriisivalokuvaajan sanoja:

Minun tarvitsee vain vieraila paikan päällä. Mutta he asuvat siellä.

Tämä on Salaisen Sisareni tarina.

Hän ei ole henkilöhahmo vaan hän oli oikea ihminen.

Me muut olemme tarinan lukijoita.

Kronologian ja kerronnan muotojen vaihtelu

Photo by [Sebastian Pichler](#) on [Unsplash](#)

Kertomisen muodot

- Suora kerronta
- Kuvaus
- Kuva eli eepinen tilanne
- Kohtaus
- Dialogi
- Eläytymisesitys
- Sisäinen monologi ja tajunnanvirta

Merkityssisältö

- Myös se, mitä sanotaan, mistä kerrotaan ja mitä näytetään vaikuttaa rytmiin
- Esimerkiksi kuvallisuus, kuvien vaihtuminen luo rytmiä
- Lausetyypit ja retoriset kuviot

Tekstin visuaalisuus, typografia

- Korostuu runoudessa
- Verkkotekstit: ilmavuus
- Käsikirjoittaminen: vakiintuneet käytänteet

kysymys on nyt väreistä, tunnistamisesta tunnistamisessa,
väreistä väreissä | *korrelaatio kertoo miten yksittäinen muuttuja
vaikuttaa mallissa* | **ne visualisoidaan usein värillisinä** | sinä |
tällöin kysymys saattaa olla | **esineet** | et | esineet ovat | *Ne
visualisoidaan yleensä kirkkain värein* | Rakastelun jälkeen hän
leijuu tyhjyydessä | jalat väsyneet, kädet väsyneet, suu tyhjä |
viiva tarkoittaa pysähtymistä; viiva on pysähdys, visuaalisatio,
hengitys ja uusi liike | *selvyys joka jättää hämäräksi* | Me kaikki
osaamme levätä syvässä unessa, mutta täydellisessä tietoisuudessa
lepääminen on vaikeampaa | *Joki on muovannut itselleen uoman
joka ohjailee sen kulkua; meidän tehtäväksemme jää tarkkailla
kuinka vesi virtaa pois tästä paikasta ja palaa sitten sateena* |
Ruumiimme on jatkuvassa, rytmisessä yhteydessä planeettaamme;
energia liikkuu edestakaisin meidän ja ympäristömme välillä |
Visualisoimme keskikanavan täyttyvän positiivisella energialla
| **jos on olemassa kysymys, kysymys on elämisen mielestä yleensä**
| Poistuessaan hän tunnistaa sen, hän on nyt matkalla kohti
maailmaa, hän on nyt kevyempi | Olemme osia valtavasta,
liikkuvasta ja muuttuvasta maailmasta | tämä | *sieraimiin ja
ulos* | tämä | *Hengittäen sisään tiedän että ruumiini, puheeni
ja mieleni teot ovat ainoa todellinen ominaisuuteni* | mikään ei
muuta minua ikuiseksi | **jääpuikot sulavat** | *Lepäämme tässä*

vapaa kuin siimaa

laskee valintojaan: jää rantaan

kantaa kuin lautta, raskaus

lastattuna Spermalla Saippualla Suvituulella suinpäin

aina suurin kuvitelmin aika kuuluu meille,

ei kulu

lastattuna laiturilla tuntuvin kourin

ja toiveilla topattuna somasti tikatun nukan tavoin, sukupolvesta toiseen

odottaa jatkumistaan

täällä kuin lauantainen askartelija, isoäitinsä lapsenlapsi,

iho kuin kangas

pukujen haalistuessa

katsot lempeää heijastusta,

lainaat peilistä naamaa: Mikä on minun, on sinun, nyt.

tikahtumistaan **vapaa**

sitä varten tehty että kuvittelee

jatkumistaan kuin työttömän pitkä iltapäivä

ei kulu

vapaa pyrkimyksestä olla vapaa

jää rantaan raskaus

olla oma itsensä

ja mitä määräksemme on pantu

katso: toisin silmin

katsoo sinua kaukaa.

MIMI SANOI että sielu on sama asia kuin ruumis.

Sielu tavoitetaan vain pintaa pitkin.

Tehän muistatte: pinta on herkintä meissä!

Kun iho on auki ruumis näyttää sielumme.

Tai näyttelee sen.

Meneekö tämä liian vaikeaksi?

Sanotaan se konkreettisesti:

Mimin rinnat olivat

kaksi

p e h m e ä ä sielukasta p i l v e ä !

Jos sinua kosketetaan sieluusi saakka on mahdollista että olet elämäsi loppuun asti onnellinen.

Mimi sanoi:

Rakastuminen on sitä että keskittyy hyvyteen.

Sanoin:

Tämä on hyvä. Tämä rytmi ja tämä liike.

Kirjailijat sanovat että orgasmi on pieni kuolema.

Minä sanon ettei orgasmin hetkellä menetä mitään.

VÄHÄN MYÖHEMMIN lojuimme elokuvista tyypillisessä asennossa.
Sängyn jalkopäässä Mimin farkut olivat kietoutuneet pallokuvioisiin

yön kauhut. Me näemme pedot, minä kyynelteni läpi, sinä suljettujen silmäluomiesi läpi. Äänettömät petoeläimet nuuskivat sinua joka puolelta, muistamme laihan ketturaukan jonka laakson koirat saartoivat; ne nuuskivat kuoleman läheisyyden kiihottavaa aromia. Se sekoittuu tämän maan

MINUT PUETTIIN SYNTYESSÄNI TIUKKAAN PUKUUN, se ympäröi minua kauttaaltaan. Nyt se iljettää minua. Minut puettiin syntyessäni tiukkaakin tiukempaan pukuun joka antaa nyt periksi, se löystyy kuin pakoon päässyt ajatus. Tänä yönä patja allani laulaa kivun narisevaa laulua. Tänä yönä patja, joka on todistanut kaikki elämäni vaiheet, laulaa tuskan vonkuvaa laulua. Tänä yönä Herra Kuolema ilmestyy sänkyyni jalkopäähän ja hyväilee kuivuneita pohkeitani ja suonikohjujeni kiemuroita. Eikä hänen sormillaan ole loppua.

tylsänä miten äänettömät pedot liikehtivät huoneessa mutta tammijakkara seisoo tukevasti pienillä jaloillaan. Matala jakkara jonka karkea käsi on hionut, kulunut jakkara joka on arkipäivien ja juhlien, alkujen ja loppujen todistaja. Se on nähnyt ennenkin mitä on kuolla kotona. Kuolla oman vuoteen kannattelemana. Kuolla muutaman metrin päässä omasta ulko-ovesta. Kuolla ympärillään kaikki ne esineet joita piti ominaan, joita käytti ja hallitsi mutta joiden elämä ei pysähdy vaikka niiden käyttäjä muuttuu kouralliseksi tomua. Vaikka ne hajoaisivat, niiden sirpaleissakin säilyy muisto pehmeistä huulista ja sormien lämpöisistä päistä:

muihin hajuihin: Leipurin leipomonkäryyn, Kuolleitten kaupungin luutarhan happamaan lemuun, laakson koirien virtsalammikoiden löyhkään, mantelipuunkukkien hunajakatkuun ja kultakattoisen Pääkaupungin ilojen ja huvitusten ja nautintojen tuoksuun.

MUISTAN LOPUN, EN ALKUA. Alku kihartuu, alku kutistuu etäisyyksien päähän; mutta loppu, se ei unohdu. Katselen

muu on unta. Hyllyltä meitä katselee korkkitammen korkilla suljettu purkki jossa säilytetään pähkinäpensaansä lehdistä ja kuorista jauhettua lääkettä. Läkettä joka auttaa kaikkeen, isoäidit sanoivat. Läkettä jonka väkevä ääni on nyt vaiennut. En ylety hyllylle, en ylety purkkiin jonka sisällä on tomuksi rauennut lupaus. Tammijakkara kuuntelee äänettömien petoeläinten sanatonta murahtelua ja seisoo aloillaan mutta minua huimaa koska valvon yötä päivää vuoteemme vierellä: kun katson kotimme tavaroita, näen paitsi ne myös niiden kaksoset. Kaikkea on kaksi, mikään, edes minä itse, ei ole tiivis ja ehyt kuten ennen. Esineet ja ihmiset ja muistot

ja eilisten välähdykset liukuvat toistensa sisään limittäin. En tule muistamaan jakkaraa tai emalikulhoa tai maton raitoja tai hopeasormustintasi siksi, että niissä olisi jotain erityistä, vaan tapahtumien tähden, joista ne minua muistuttavat: elämäni ehjien ja rikkinäisten päivien. Jos kysyn jakkaralta tai emaliselta liemikulholta, onko oikein, että ne saavat jäädä tähän maailmaan sinun jälkeesi, onko oikein että sinä tuhoudut, ensimmäisenä katoavat kieli ja muut pehmeät kudokset, kieli joka puhui lauseita, kieli joka lauloi ruokalaulua, onko oikein että sinä tuhoudut ja sellainen kieli murenee mutta esineet saavat jatkaa elämäänsä, kun kysyn, kun itken ja huudan

OLEN YHÄ KUOLLEMPI joka päivä. Se tarkoittaa sitä että kaikki muu alkaa elää. Ja kun muu puhkeaa näkyviin, minä irrotan otteeni. Olen uupunut, olen Herra Kuoleman väsyttämä savi, astia jota muovataan uuteen käyttöön. Vaikka Herra Lääkäri tulisi tänne, mikään pilleri tai mikstuura ei pelasta minua, sillä Herra Kuolema on yhtä vanha kuin maailma. Ja nyt hän nuolee minua tyhjäksi elämästä. Herra Kuolema ja hänen jodikielensä. Hänen suunnaton jodikielensä! Pian kohtaan sen mitä koko elämäni olen hakenut, sen mitä koko ikäni olen väistellyt. Sillä torjuminen on etsimisen yksi muoto ja irti päästäminen on merkki suuresta halusta.

Runon rytmi voi olla vapaa tai mitallinen

Photo by Emma Van Sant on Unsplash

Photo by Filip Filkovic Philatz on Unsplash

Mitallinen runous

JAMBI

Se sataa

Jos mättää märkää rättiä,
ei syytä säätä sättiä,
sää syytön on, vain säädytön
se on kuin sänky päädytön,
ja maahan kun jäät makaamaan
saat nähdä: taivaan siivoojat
tanssivat, säteilevät.

Ilpo Tiihonen

TANKA

Selvyys

Rivit, rivien
välit vaikka lukisin,
muusta varma en,
oman ikäväni vain
määrän selville näin sain.

Eila Kivikk'aho

Vapaarytmisen runous

”Liike toistuvuuden ja satunnaisuuden, säännöllisyyden ja säännöttömyyden välillä on keskeinen rytmin ilmenemistapa ja vaikutus. Yhtäpitäviä tahteja ei kenties runon edetessä voidakaan erottaa, koko runo on ehkä yhtä loputonta ja varioituvaa tahtia, tai sitten säännöttömyyden keskellä on yksi marssipoljentoisen kurinalainen tahti.”

Pauliina Haasjoki: Vapaarytmisyyden analyysistä.
Työkalut vapaat mutta herkkyys tarpeen.

Jos minä maatani rakastaisin
repisin sen lipun
ja antaisin tuulen vapaasti
hulmuta ilmassa

Pekka Parkkinen

Proosarunoesimerkki

8. HIRSISAUNA

Äiti neuloi itsensä päivien läpi, halki painavien kangasvuorien, silkkikuohuisia iltoja kohti. Lauteiden lämmössä, saunan hämärässä, sankojen pelti välähti silmään vain harvoin. Sen valossa vartalo piirtyi vuosiviivoin ikkunalasin muistiin. Lasi huurustui sisältä, niin paljon toiveita ja lämpöä, ulkoa se jäätyi, jää kynsi ikkunaan lumimuratin. Äiti sanoi: ei, ei ole yksityistä kärsimystä, onnea joka ei ole jaettavissa. Jos elämäsi on yksinäinen leikki, se on säröinen kuppi, johon huuli rikkoontuu.

Saila Susiluoto: Huoneiden kirja

Vertaa: elokuvan juonen rakennemalli

Blake Snider Beat Sheet

Openin Image (1)

Theme stated (1– 10)

Set-up (5)

Catalyst (12)

Debate (12–25)

Break into two

B story (30)

Fun and games (30–55)

Midpoint (55)

Bad guys close in (55–75)

All is lost (75)

Dark night of the soul (75–85)

Break into three (85) Finale (85–110)

Final image (110)

Kertoja ja kerronta

Näkökulmaan synnyttään. Aluksi se on lasten näkökulma, sitten tytön tai pojan, nuoren, 166-senttisen, ramman, filippiiniläisen, rikkaan, kaunottaren...

Luontainen näkökulma on se, mistä käsin tarkastelemme elämää. Omasta mielestämme se on tietenkin hyvin todenmukainen ja puolueeton näkökulma, erilaisen ystävämme mielestä ennakkoluuloinen ja kapea vinkkeli. Ihmisellä on taipumus pitää omaa todellisuuttaan oikeana ja aitona. Muiden, erilaisten ihmisten tapa tarkastella maailmaa tuntuu oudolta ja epäaidolta. Kuinka noin voi ajatella? Eihän noin voi sanoa!

Mitkä ovat sinun lähtökohtasi? Jos ole koripallotähti, saat tehdä hyviä havaintoja ihmisten hiuspohjista, leikki-ikäisenä taas paljastat sängyn alla olevat pölypallerot. Kun jalkasi katkeaa, huomaat, että maailma on täynnä portaita. Köyhälle vieraallesi kotisi voi olla ylellisyyttä, rikkaalle kaksiosi on vaatimatonta asumista. Pohjanmaan lakeus ahdistaa kaupunkilaista, betonilähiö pohjoisen asukkia.

**Kuka (tai mikä tai ketkä) kertoo,
mistä näkökulmasta
ja miten?**

**Miten paljon hän tietää ja miten
paljon kertoo?**

Onko hän luotettava?

II

SEURAKUNTA istuu kirkonpenkeissä ja naakat raakkuvat kellotapulissa.

Me haisemme märältä koiralta, sade kasteli ja on kylmä mutta veisuu lämmittää, virsi nousee kattoon ja katon yläpuolella asuu Jumala, amen.

Me näimme Thomas Daviesin mäellä, hän on töissä herra Darwinin puutarhassa,

jumalankieltäjä ja mielipuoli, seisoi yksinään pellolla ja vesi piiskasi naamaa

uskonnoton kaivoshevonen vaeltaa pimeydessä on Walesista kotoisin

luuleeko jumalaton pysyvänsä taivasalla kastumatta saiko pirulta sateenvarjon tai lepakonsiivet

ehkä Thomas kuvittelee että hän pitelee sadetta eikä sade pidättelee häntä luulee olevansa Jumalaa korkeampi pää pilvissä

Kirkon kova penkki painaa persuuksia, köyhä ei pääse lihomään, koska ei ole lihavia ja laihoja vuosia vaan laihoja pelkästään, ja laihoja ovat köyhän lampaat ja lehmät ja lapsetkin, mutta rikas viljelee rikkaruohoja huvikseen kuten herra Darwin teki ja tienasi rahaa ja mainetta!

Rikkaruohot ovat vertauskuvallisia kuten Raamattu sanoo, ja Jumalalla oli hemmetinmoinen homma karsia vihvilät ohdakkeet juolavehnät ja aserakarseikat joita pakanat kasvattivat epäjumalien kunniaksi

Nyt jumalattomuuden nimi on tiede

Herra hävitti aserakarseikat, ja me uskomme että Hän kulkee yhä vääräuskoisten kasvimailla ja listii hehkuvalla sirpillä rikkakasvit ennen kuin ne varistavat siemenensä kaikkeen maailmaan

Tiedettä & Viisautta muka, kun hämärretään, mikä on ollut kirkasta Luomisen Päivästä asti

valo vetten yllä, Hänen valtansa ja voimansa ja kunniansa, amen.

Kertoja

- Kaikkietävä kertoja vs. tiedoiltaan rajallinen kertoja
- Minäkertoja vs. hänkertoja
- Runon puhuja
- Kertoja draamassa
- Kirjoittaja-kertoja asiaproosassa

AMANDA BAKER

Vaikka tiesi, etten voisi synnyttää uutta elämää
menettämättä omaani,
Henry teki kanssani lapsen.
Siksi kujin jo nuoruudessani kuoleman portista.
Ohikulkija! kotikylässäni uskotaan
Henryn rakastaneen minua aviomiehen
rakkaudella,
mutta minä julistan maan tomusta:
hän surmasi minut tyydyttääkseen vihaansa!

Edgar Lee Masters: Spoon River antologia

Olipa haju mikä tahansa, se tarttuu minuun ihmeesti, ja ihoni on kuin tehty imemään sen sisäänsä. On väärin valittaa, ettei luonto ole suonut ihmiselle välinettä, millä tuoda hajut nenään; ne ohjautuvat sinne itsestään. Minulle on erityistä apua tuuheista viiksistäni. Jos tuon käsineen tai nenäliinan lähellekin niitä, haju säilyy koko päivän. Ne paljastavat missä olen ollut.

Michel de Montaigne: Esseitä (osa 1)

Jännite, ristiriita

Pitääkö aina tapella? Myönteisesti ajatteleva ihminen ei voi ymmärtää, miksi kaiken kiinnostavuuden perimmäinen syy on konflikti. Miksi emme voisi lukea innostuneena jostakin onnellisesta perheestä tai hauskasta matkasta?

Kehitystä syntyy, kun uusi ja vanha kohtaavat ja mittelevät voimiaan. Lapsen täytyy irtautua perheestään kasvaakseen aikuiseksi. Mies ja nainen ovat erilaisia, mutta juuri se saa heidät kiinnostumaan toisistaan. Aurinko sulattaa jään, routa murtaa maan ja kasvin vihreä keidas puhkaisee mullan.

Marketta Rentola: Kirjoita hyvin

Aukkoisuus

Mitä kerrot/näytät ja mitä jätät kertomatta?

Photo by [Dmitry Ratushny](#) on [Unsplash](#)

Aika

- Miten aika etenee
- Pysähtynyt aika, hidastuva tempo, tapahtumien tiivistäminen vs. yksityiskohtainen kuvaus

Photo by [Joey Kyber](#) on [Unsplash](#)

Tik tak, kello käy ja koirat juoksevat

Todellisuudessa emme voi vaikuttaa aikaan. Tapahtuma kestää niin kauan kuin kestää. Mutta kirjoittaessamme me hallitsimme aikaa. Sekä minuutti että viisikymmentä vuotta voidaan käsitellä yhdessä lauseessa.

Tempon vaihtelu on yksi tapa tehdä tekstistä jännittävä ja vangitseva. Sellaisen tapahtuman kuvaus, joka todellisessa elämässä on ohi parissa sekunnissa, voidaan leviittää kymmenelle sivulle. Kirjailija voi pysäyttää ajan ja syventyä mihin tahansa, esimerkiksi siihen, mitä kertomuksen tapahtumapaikalla näyttää. Tai mitä päähenkilöllä on tapana syödä aamiaiseksi.

Kaksi koiraä seisahtuivat vastustusten.

Villakoiran turkki oli likainen kaikkien ulkona vietettyjen öiden jälkeen. Sen vatsa oli kuopalla ja kirsu tärisi. Kurkusta kohosi heikko murina. Se näytti hampaitaan. Sitten jokin heräsi syvällä sen koiranmuistissa, tunne jonka se oli unohtanut.

Saksanpaimenkoira reagoi melkein täsmälleen samoin. Se luimisti putipuhaita korviaan ja veti ylähuulen ylös niin että hampaat näkyivät. Kaulapannan niitit kiilsivät. Sitten sen vingahti. Heilautti häntäänsä ja haukahti tutusti.

Kaikki oli ohi parissa sekunnissa, ja kuukausien eron jälkeen ystävykset kirmasivat iloisesti kotiin yhdessä.

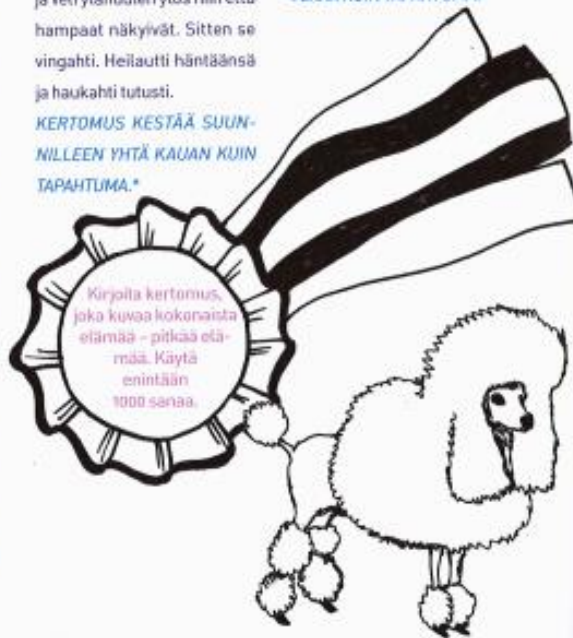
KERTOMUS KESTÄÄ KAUEMIN KUIN TAPAHTUMA.

Kaksi koiraä seisahtuivat vastustusten ja tuijottivat toisiaan.

– Mrrrrr, murisi villakoirä väisusti ja näytti hampaitaan.

Saksanpaimenkoira luimisti putipuhaita korviaan ja veti ylähuulen ylös niin että hampaat näkyivät. Sitten se vingahti. Heilautti häntäänsä ja haukahti tutusti.

KERTOMUS KESTÄÄ SUUNNILLEEN YHTÄ KAUA KUIN TAPAHTUMA.*

Muutaman sekunnin epäilytyään kaksi koiraä tunnisti toisensa. Ne tervehtivät toisiaan perusteellisesti ja lönskytivät sitten yhdessä kotiin.

KERTOMUS VIE VÄHEMMÄN AIKAA KUIN TAPAHTUMA.

VOIT MYÖS HYPÄTÄ JONKIN TAPAHTUMAN YLI

Tellu istui odottamassa Tirriä. Ensin se haistoi tutun tuoksun. Kuuli Tirrin pehmeiden tassujen tepsetuksen. Viimein ystävän pystyt korvat ilmestyivät horisonttiin.

– Kuule Tirri, sanoi Tellu kun ystävykset tuntia myöhemmin makasivat läähättäen suuren tammen varjossa. – Mentäisiinkö nyt syömään koirankeksejä?

Nämä koirat ovat tavanneet toisensa ilman että saimme lukea siitä. Käsitämme silti, mitä on tapahtunut.

Kun hyppää jonkin asian yli, voi tarjota lukijalle pienen johtolangan – ”tuntia myöhemmin”. Ylihypätyn asian voi myös sivuuttaa kokonaan. Näin tehdään lähes aina, jos asia on tarinan kannalta epäoleellinen – nukkuminen, vessakäynti jne.

Kaikkein tärkeimmän asian yli hyppääminen voi olla hyvä tehokeino! [Ehkä on kuitenkin hyvä lisätä tyhjä rivi ylihyppäämisen merkiksi!]

Kommandopipainen painoi sormensa liipaisimelle.

Kun komisario Jennings tuli paikalle, hän ei ollut uskoa silmiään. ”Noin monta ruumista!” hän mutisi ennen kuin oksensi lähimpään pensaaseen.

Jos kuvitellaan, että kaikki kirjan tapahtumat on kuvattu filmille, niin kirja on se tapa, jolla kirjailija näyttää tuon elokuvan. Hän voi painaa toistonäppäintä, pikakelausta tai taukonäppäintä, hypätä kohtauksen yli tai näyttää saman kohdan uudelleen, kenties mykistettynä tai zoomaten johonkin tiettyyn kohtaan ruudulla.

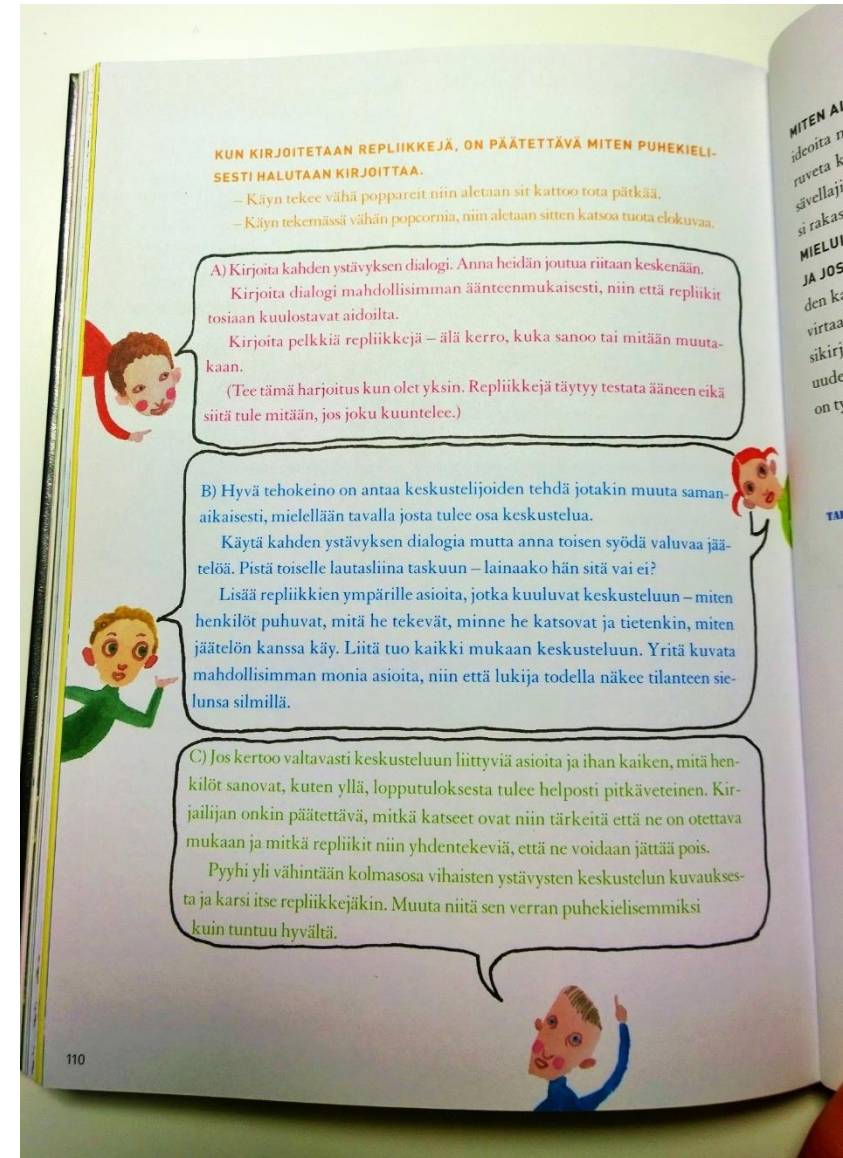

Photo by [Søren Astrup Jørgensen](#) on [Unsplash](#)

Hyvä dialogi

- kuvaa puhujiaan sekä puhetilannetta (tunnetila, henkilöiden välinen suhde, statuserot)
- vie tapahtumia eteenpäin
- sisältää jännitteen ja aladialogin
- on napakka; tyyliteltyä mutta uskottavaa ja puheenomaista kieltä.

Ylva Karlsson & Katarina Kuick:
Kirjoittamisen ihanuus. Nuoren kirjoittajan opas.

Ylädialogi vs. aladialogi

Photo by Andrew Robles on Unsplash

Dialogin muunnelmat

- Epäsuora esitys
- Vapaa epäsuora esitys
/eläytymisesitys

Suora esitys

Minttu huokasi syvään.

- Olisipa ihanaa omistaa tuollainen suuri omakotitalo, hän ajatteli. – Kyllä sisko silloin kalpenisi!

Epäsuora esitys

Minttu huokasi syvään ja ajatteli, että olisipa hienoa omistaa tuollainen suuri omakotitalo. Minttu oli varma, että siskokin kalpenisi.

Eläytymisesitys / Vapaa epäsuora esitys

(Kertoja ”eläytyy henkilöön”.)

Minttu huokasi syvään. Olisipa hienoa omistaa tuollainen suuri omakotitalo. Kyllä sisko silloin kalpenisi!

Seuraavassa esimerkissä on käytetty kaikkia edellä mainittuja kerronnan keinoja:

Suora esitys

Epäsuora esitys

Vapaa epäsuora esitys / eläytymisesitys

Minttu huokasi syvään.

- Olisipa ihanaa omistaa tuollainen suuri omakotitalo, hän sanoi miehelleen. Mikko hymähti jotain vastaukseksi. Minttu käänsi lehden sivua ja ajatteli, ettei heillä varmaan koskaan tulisi olemaan rahaa omakotitaloon. Mutta jos hän voittaisi lotossa... Miten hienoa olisi kierrättää siskoa prameassa talossa. Kyllä sisko silloin kalpenisi! Minttu hymyili itsekseen ja laittoi lehden pois.
- Täytyy tehdä lotto, hän sanoi.

Ne juhlivat, siellä on hipat, Sophia kuiskasi. Odotetaan kunnes hän tulee meitä hakemaan.

He menivät kumpikin sänkyynsä odottamaan ja nukahtivat aika pian. Seuraavana aamuna vene oli poissa, se oli mennyt menojaan.

Sophia heittäytyi kalliolle itkemään.

Hän olisi voinut tulle meitä hakemaan! Sophia huusi. Hän antoi meidän nukkua, vaikka oli hipat, minä en anna sitä ikinä anteeksi!

Hän on käyttäytynyt huonosti, sanoi isoäiti ankarasti. JA sen minä hänelle sanonkin jahka hän herää.

Huikaisevana palasi salaperäinen vene Sophian silmien teen ja hän huusi surusta.

Niistä nenäsi, hänen isoäitinsä sanoi. Olihan se ikävä pettymys, mutta niistä kumminkin. Olet kauhean näköinen.

Iloa, oivalluksia ja kokeilunhalua kirjoittamiseen!

Photo by [Mikayla Mallek](#) on [Unsplash](#)

Photo by [Aidan Meyer](#) on [Unsplash](#)

Lähteet

- Andersson, Claes. 2002. *Luova mieli. Kirjoittamisen vimma ja vastus*. Helsinki: Kirjapaja.
- Goldberg, Natalie. 2004. *Luihin ja ytimiin*. Suom. Nina Hakalahti & Jyrki Tuulari. Helsinki: Kansanvalistusseura. Englanninkielinen alkuteos 1986.
- Haasjoki, Pauliina. 2013. Vapaarytmisyyden analyysistä. Työkalut vapaat mutta herkkyyks tarpeen. Teoksessa Kainulainen & Kesonen & Lummaa (toim.) *Lentävä hevonen. Välineitä runoanalyysiin*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Johnson, Mark. 2007. *The Meaning of the Body: Aesthetics of Human Understanding*. Chicago: University Of Chicago Press.
- Karlsson, Ylva & Kuick, Katarina. 2010. *Kirjoittamisen ihanuus. Nuoren kirjoittajan opas*. Hämeenlinna: Karisto.
- Lacey, S & Stilla, R & Sathian, K. 2012. *Metaphorically feeling: comprehending textural metaphors activates somatosensory cortex*.
- Martinheimo, Asko. 2000. *Parempi lause. Uusia vir(i)kkeitä luovaan kirjoittamiseen*. Helsinki: WSO.
- Rentola, Marketta. 199. *Kirjoita hyvin*. Helsinki: Tammi.
- Scarry, E. 2001. *Dreaming by the book*. Princeton NJ: Princeton University Press.
- Starr, Gabrielle. 2013. *Feeling Beauty: The Neuroscience of Aesthetic Experience*. Cumberland, US: The MIT Press.

Kaunokirjalliset lähteet

- Williams, William Carlos. 1999. *Kevät ja kaikki. Runoja vuosilta 1917-1962*. Helsinki: Nihil Interit.
- Oksanen, Sofi. 2015. *Norma*. Helsinki: Like.
- Tennilä, Olli-Pekka. 2012. *Yksinkertainen on kaksinkertaista*. Helsinki: Poesia.
- Vuola, Sinikka. 2016. *Replika*. Helsinki: Tammi.
- Liksom, Rosa. 2014. *Väliaikainen*. Helsinki: Like.
- Ruohonen, Laura. 2014. *Luolasto*. Helsinki: Ntamo.
- Woolf, Virginia. 1977. *Majakka*. Helsinki: Tammi.
- Huotarinen, Vilja-Tuulia. 2011. *Valoa valoa valoa*. Hämeenlinna: Karisto.
- Salmenniemi, Harry. 2011. *Runojä*. Helsinki: Otava.
- Valli, Suvi. 2011. *Ohijuoksija*. Helsinki: Otava.
- Kristina Carlson. 2009. *Herra Darwinin puutarhuri*. Helsinki: Otava.
- Susiluoto, Saila. 2013. *Huoneiden kirja*. Helsinki: Otava.
- Masters, Edgar Lee. 1982. *Spoon River antologia*. Helsinki: Tammi.
- Montaigne, Michel de. 2003. *Esseitä: Osa 1*. Helsinki: WSOY.
- Jansson, Tove. 1973. *Kesäkirja*. Helsinki: WSOY.